

УДК 330.322.014

Сучасний стан інвестиційної привабливості територіальних і галузевих складових аграрної економіки Криму

Бадирхан Абдулмуталімович Дадашев,
заступник директора з навчально-методичної роботи
Севастопольського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
доктор економічних наук, доцент

Анотація. Проаналізовано теоретичні засади сутності та оцінки інвестиційної привабливості галузевих складових аграрної економіки. Набули подальшого розвитку методичні аспекти взаємозв'язку конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості галузевих складових АПК регіону. Оцінено інвестиційну привабливість районів і пріоритетних галузевих виробництв АР Крим.

Ключові слова: інвестиції, галузеві складові, конкурентоспроможність, інвестиційна привабливість, аграрна економіка.

Постановка проблеми. Головна мета інвестування – здійснення низки заходів, спрямованих на досягнення структурних перетворень у галузях економіки, забезпечення пріоритетного розвитку соціальної та виробничої інфраструктур, ефективне використання виробничих потужностей, зміцнення економічного потенціалу країни, регіону.

Інвестиції повинні обумовлювати розширене відтворення галузевих виробництв, при цьому, що ефективніше здійснюється інвестування, то більшим є зростання національного доходу, збільшується абсолютний розмір нагромадження капіталу в країні та регіонах, який може бути знову вкладений у виробництво.

Поступовий розвиток інвестиційної діяльності в аграрному секторі регіону неможливий без підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур в АПК. Зазначимо, що економічні категорії «інвестиційна привабливість» і «конкурентоспроможність підприємства» галузі – взаємопов'язані поняття. Виробнича діяльність аграрних суб'єктів повинна найповніше відповідати критеріям інвесторів, споживчому попиту, забезпечувати максимальну окупність засобів виробництва і капіталу та забезпечувати збалансований розвиток адміністративних складових аграрної економіки регіону.

Тому дослідження і розробка дієвих організаційно-економічних механізмів підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості підприємств і галузевих складових регіонального агропромислового виробництва залишаються вкрай актуальними.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам розвитку інвестиційних процесів на макrorівні держави та мезорівні галузевого виробництва присвячені наукові праці вітчизняних учених-економістів: В. Алексеичука, О. Гаврилюка, П. Гайдуцького, М. Герасимчука, Б. Губського, С. Гуткевича, М. Дем'яненка, І. Караваєвої, М. Кисля, П. Лайка, А. Музиченка, Г. Підлісецького, П. Саблука, А. Фукса, А. Холопова, О. Шпичака і низки інших. В їхніх публікаціях досліджуються актуальні складові цієї важливої багатопланової проблеми, яка має визначальний характер щодо виходу аграр-

ного сектору з кризового стану, відновлення матеріально-ресурсного потенціалу забезпечення розвитку конкурентоспроможного виробництва. Однак, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, деякі питання, пов'язані з особливостями підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості галузевих складових АПК, залишаються недостатньо вивченими.

Метою статті є узагальнення теоретичних аспектів взаємозв'язку конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості галузевих складових АПК регіону та оцінка інвестиційної привабливості районів і пріоритетних галузевих виробництв АР Крим.

Виклад основного матеріалу. Характерною особливістю підприємств аграрного ринку регіону є недостатня цінова конкурентоспроможність більшості видів сільськогосподарської продукції та продуктів харчування внаслідок техніко-технологічної відсталості підприємств, погіршення якості їхньої продукції, втрати фінансової стійкості.

Існує необхідність забезпечення конкурентоспроможності агропромислового виробництва за рахунок удосконалення організаційно-економічних і технологічних умов виробництва, розвитку селекції та генетики, особливо у тваринництві та птахівництві, і на цій основі скоротити затрати праці, кормів, підвищити продуктивність худоби і тим самим підвищити інвестиційну привабливість.

Зазначимо, що конкурентоспроможність конкретного суб'єкта господарювання є величиною змінною. Початковий рівень конкурентоспроможності повинен бути вищим, що триваліший період розробки і впровадження інвестиційного проекту. Зниження рівня конкурентоспроможності і, відповідно, обсягів продажу продукції визначатиметься темпами морального її зношення та науково-технічним прогресом у конкретній галузі виробництва.

Практичний інтерес має взаємозв'язок понять конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості галузі, підприємства, регіонально-адміністративних складових аграрного ринку як взаємопов'язаних і взаємозалежних чинників впливу на ефективність

інвестиційного розвитку аграрного сектору економіки регіону.

Складовою конкурентоспроможності аграрного ринку регіону буде конкурентоспроможність окремих видів продукції (галузевий аспект), яку виробляють різні підприємства. Конкурентоспроможність продукції – це система якісних і економічних параметрів та сукупності споживчих властивостей продукції як товару, які відповідають санітарно-гігієнічним і екологічним вимогам при їх споживанні і задовольняють потреби потенційних покупців сировини для переробки за технологічними, економічними та екологічними характеристиками і забезпечують виробникам продукції ефективну довготермінову виробничо-комерційну діяльність порівняно з конкурентами на продуктових ринках [2].

Це є здатність продукції відповідати вимогам ринку даного виду товару і, таким чином, задовольняти інтереси наявних і потенційних інвесторів. Тому для розрахунку сукупного показника конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва в розрізі районів треба сформулювати і проаналізувати масив економіко-виробничих даних, які є первісною основою оцінки інвестиційної привабливості виробничо-територіальних складових аграрного сектору економіки регіону.

Для збалансованого розвитку регіону та активізації інвестиційної діяльності вагоме значення на регіональному рівні відводиться оцінці інвестиційної привабливості окремої території, яка визначається сукупністю факторних ознак, що стимулюють приплив капіталу в регіон і характеризуються інвестиційною активністю.

Інвестиційну активність у регіоні слід розглядати як інтегровану інтенсивність припливу вітчизняного та іноземного капіталу і росту обсягів виробництва.

Як механізми активізації регіональних інвестиційних процесів можна відокремити [2]:

- запровадження спеціальних режимів інвестиційної діяльності;
- підтримку інвестиційної сфери як місцевими, так і центральними органами влади;
- створення економічних стимулів для реінвестування прибутків в економіку регіону;
- формування прозорого економічного середовища та іміджу регіону;
- розвиток інвестиційної інфраструктури на територіях.

Зазначимо, що сприятливий інвестиційний клімат регіональної економіки залежатиме від сукупності факторів, а саме: темпи розвитку пріоритетних, бюджетонаповнюваних галузевих виробництв, сучасний стан і динаміка інвестиційного ринку, наявність державної підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності, постійний моніторинг привабливості об'єктів інвестування, діяльність фінансових посередників.

Сприятливий інвестиційний клімат повинен забезпечити, насамперед, захист прав інвестора від інвестиційних ризиків, тобто непередбаченої втрати доходу та капіталу. Тому визначення та моніторинг рівня інвестиційного потенціалу аграрного сектору

є необхідними чинниками активізації інвестиційних процесів у регіональній економіці.

Вибір конкретних показників, які характеризують інвестиційний потенціал регіону і його галузевих складових, здійснюється за допомогою кількісних методів, що дозволяють визначити величину факторного навантаження на кожен показник цієї групи. Подальше проведення аналізу коефіцієнтів парної кореляції між кожним із конкретних факторів та інвестиційною активністю в регіоні дозволяє виявити з них найбільш вагомі і пріоритетні.

Числове значення інвестиційної привабливості регіону можна прийняти за 1,00 і на основі цього визначити пріоритетний ряд територіальних складових за рівнем інвестиційної привабливості.

У ході дослідження проведено типізацію районів АР Крим за обсягами інвестицій у район і рівнем виробництва сільськогосподарської продукції.

Зв'язки і залежності економічних явищ можна досліджувати різними прийомами та методами. У ході дослідження використано прийом порівняння паралельних рядів, який базується на розрахунку коефіцієнта К. Спірмена. Особливість цього методичного прийому в тому, що в добутку, внаслідок групування і обчислення, показники розташовуються за ранговими паралельними рядами за факторною ознакою, що дає змогу їх порівняти і проранжувати. Формування пріоритетного ряду здійснюється за факторною ознакою і зростанням числових значень. Паралельно проставляються ранги тих самих одиниць сукупності, яким вони відповідали в ранговому ряді за результативною ознакою.

Коефіцієнт кореляції рангів, який запропонував американський учений К. Спірмен, записують так [9]:

$$\rho = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n(n^2 - 1)}, \quad (1)$$

де d^2 – квадрат різниці між рангами в порівняльних рядах;

n – число рангів.

Для варіантів, які повторюються, ранг треба визначати як середню арифметичну відповідних рангів, коефіцієнт рангової кореляції може набувати значень від -1 до $+1$.

Результатом проведеного дослідження і порівняння паралельних рядів, які пов'язані з обсягами інвестицій та обсягами виробництва сільськогосподарської продукції в районах АР Крим, є розрахунок коефіцієнта Спірмена на прикладі 14 районів.

Коефіцієнт кореляції рангів 2011 року є таким:

$$\rho = 1 - \frac{6 \times 227}{14(14^2 - 1)} = 1 - \frac{1362}{2730} = 0,501 \text{ або } 50,1\%$$

і вказує на прямий зв'язок між обсягами інвестицій та випуском сільськогосподарської продукції, оскільки обсяг виробленої продукції на 50,1% залежить від обсягу інвестицій, а на 49,9% – від інших факторів. Сукупний показник інвестиційної привабливості районів регіону розраховуємо як добуток суми питомої ваги інвестиційного навантаження і питомої ваги обсягу регіонального виробництва та коефіцієнта кореляції рангів (табл. 1).

Таблиця 1

Ранжирування районів АР Крим за рівнем інвестиційної привабливості, 2011 рік

Район, регіон	Обсяг інвестицій у район X, млн грн*	Виробництво с. г. продукції в районі Y, млн грн	Ранг R_x	Ранг R_y	$d = R_x - R_y$	d^2	Сукупний показник інвестиційної привабливості	Сукупний ранг
Автономна Республіка Крим	14 481 581	7 893 137				227		
Бахчисарайський	277 570	32 0189	5	12	-7	49	0,0299	10
Білогірський	102 020	272 154	9	13	-4	16	0,0208	14
Джанкойський	109 247	1 134 253	8	1	7	49	0,0758	5
Кіровський	61 464	337 903	11	11	0	0	0,0236	12
Красногвардійський	175 779	1 249 088	6	2	4	16	0,0854	3
Красноперекопський	148 012	440 058	7	8	-1	1	0,0330	9
Ленінський	412 481	610 264	4	5	-1	1	0,0530	6
Нижньогірський	41 629	537 193	13	6	7	49	0,0355	7
Первомайський	90 761	471 887	10	7	3	9	0,0331	8
Роздольненський	42 884	401 430	12	9	3	9	0,0270	11
Сакський	3 428 832	644 734	2	4	-2	4	0,1595	2
Сімферопольський	7 786 778	856 674	1	3	-2	4	0,3238	1
Советський	17 524	346 604	14	10	4	16	0,0226	13
Чорноморський	1 786 600	270 706	3	1	2	4	0,0790	4

* Без урахування інвестицій у міста регіону.

Отримані дані свідчать про відносно прямо пропорційну залежність між обсягами вкладень у район та обсягами виробництва сільськогосподарської продукції. Зростання обсягів інвестицій у реальний сектор аграрної економіки по районах АР Крим сприяє росту обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Проведена типізація районів АР Крим за рівнем інвестиційної привабливості дозволяє згрупувати їх за чотирма ознаками за визначеними критеріями: пріоритетної інвестиційної привабливості, достатньо ви-

сокої інвестиційної привабливості, середньої і низької інвестиційної привабливості. Так, Сімферопольський і Сакський райони визнані районами пріоритетної інвестиційної привабливості (сукупний показник коливається від 0,3238 до 0,1595). Красногвардійський, Чорноморський і Джанкойський райони мають достатню інвестиційну привабливість (коефіцієнт від 0,0854 до 0,0758). Низьку інвестиційну привабливість мають Бахчисарайський, Роздольненський, Кіровський, Советський і Білогірський райони (коефіцієнт від 0,0299 до 0,0208) (табл. 2).

Таблиця 2

Типізація районів АР Крим за рівнем інвестиційної привабливості, 2011 рік

Групи районів	Райони	Величина сукупного показника інвестиційної привабливості району
Райони пріоритетної інвестиційної привабливості	Сімферопольський	0,3238
	Сакський	0,1595
Райони достатньої інвестиційної привабливості	Красногвардійський	0,0854
	Чорноморський	0,0790
	Джанкойський	0,0758
Райони середньої інвестиційної привабливості	Ленінський	0,0530
	Нижньогірський	0,0355
	Первомайський	0,0331
	Красноперекопський	0,0330
Райони низької інвестиційної привабливості	Бахчисарайський	0,0299
	Роздольненський	0,0270
	Кіровський	0,0236
	Советський	0,0226
	Білогірський	0,0208

Примітка. Розраховано за даними Головного управління статистики в АР Крим.

Зазначимо, що організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності як основи формування інвестиційної привабливості сільськогосподарського виробництва слід розглядати як систему організаційних, технологічних, економічних і екологічних важелів та методів управління, які у процесі взаємодії і взаємозв'язку забезпечують сукупність високих споживчих властивостей сільсько-

господарської продукції та продуктів її переробки і попит на неї на ринку продовольства за оптимальних затрат на її виробництво і достатнього рівня цін, що гарантує ефективне ведення галузей і підприємства та сприяє росту інвестиційної привабливості.

Поряд із територіальною диференціацією районів регіону важливе значення має аналіз та оцінка інвестиційної привабливості саме пріоритетних, бюджето-

наповнюваних галузевих складових агропромислового виробництва Криму.

У ході аналізу фінансово-економічного механізму інвестиційного розвитку аграрної економіки АР Крим встановлено, що низка галузей мають відносно стабільну тенденцію росту показників ефективності. Це

значно поліпшує інвестиційну привабливість аграрного сектору економіки.

У процесі дослідження проаналізовано шість галузевих складових агропромислового виробництва в регіоні, в яких простежуються достатньо позитивні тенденції розвитку (табл. 3) [2].

Таблиця 3

Показники агропромислового виробництва АР Крим за рівнем економічного стану та потенційної інвестиційної привабливості, 2011 рік

Найменування показників	Галузі АПВ	Виробництво зернових культур	Тваринництво		Виробництво плодів	Виробництво винограду	Виробництво вина
			виробництво м'яса	виробництво молока			
Питома вага виробництва в Україні, %		3,4	6,9	3,0	5,3	24,0	34,6
Середній індекс росту обсягів виробництва за 5 років		1,2	1,04	1,1	1,11	1,18	1,21
Середній індекс росту виручки від реалізації за 5 років		1,28	1,76	1,73	1,58	1,65	1,72
Рентабельність виробництва, %		19,7	1,01	12,8	21,4	103,3	124,8
Середній індекс росту обсягів виробництва на одну особу за 5 років		1,15	1,1	1,01	1,11	1,2	1,23
Середні темпи росту продуктивності галузевих виробництв		1,13	1,27	1,11	1,32	1,15	1,28

Примітка. Розрахунки автора.

За допомогою адаптованого методу оцінки пріоритетності галузей АПК за рівнем економічного стану та потенційної привабливості щодо інвестиційного розвитку шляхом розрахунку інтегрального рангу за

головним і системою обмежувальних критеріїв на підставі експертних оцінок у процесі дослідження здійснено ранжирування галузей АПК Криму за рівнем інвестиційної привабливості (табл. 4 і 5).

Таблиця 4

Ранжирування галузей АПВ за значенням головного і обмежувальних критеріїв

Галузі виробництва	Головний критерій «рентабельність виробництва», %	Обмежувальні критерії				
		питома вага виробництва в Україні, %	середній індекс росту обсягів виробництва за 5 років	середній індекс росту виручки від реалізації за 5 років	середній індекс росту обсягів виробництва на одну особу за 5 років	середні темпи росту продуктивності галузевих виробництв
Виробництво зернових культур	4	5	2	6	3	5
Виробництво м'яса	6	3	6	1	5	3
Виробництво молока	5	6	5	2	6	6
Виробництво плодів	3	4	4	5	3	1
Виробництво винограду	2	2	3	4	2	4
Виробництво вина	1	1	1	3	1	2
Питома вага критерію, %	50	12	12	10	8	8

Примітка. Розрахунки автора.

Таблиця 5

Розрахунок інтегральних критеріїв і ранжирування галузей виробництва АПВ

Галузі виробництва	Розрахунок інтегрального рангу за обмежувальними критеріями	Значення	Ранг	Розрахунок інтегрального рангу за головним і визначеним рангом обмежувальних критеріїв	Значення	Ранг
Виробництво зернових культур	$(5 \times 0,12 + 2 \times 0,12 + 6 \times 0,1 + 3 \times 0,08 + 5 \times 0,08) / 5$	0,416	5	$(4 \times 0,5 + 5 \times 0,5) / 2$	2,25	4
Виробництво м'яса	$(3 \times 0,12 + 6 \times 0,12 + 1 \times 0,1 + 5 \times 0,08 + 3 \times 0,08) / 5$	0,364	3	$(6 \times 0,5 + 3 \times 0,5) / 2$	2,25	4
Виробництво молока	$(6 \times 0,12 + 5 \times 0,12 + 2 \times 0,1 + 6 \times 0,08 + 6 \times 0,08) / 5$	0,496	6	$(5 \times 0,5 + 6 \times 0,5) / 2$	2,75	5
Виробництво плодів	$(4 \times 0,12 + 4 \times 0,12 + 5 \times 0,1 + 2 \times 0,08 + 1 \times 0,08) / 5$	0,388	4	$(3 \times 0,5 + 4 \times 0,5) / 2$	1,75	3
Виробництво винограду	$(2 \times 0,12 + 3 \times 0,12 + 4 \times 0,1 + 2 \times 0,08 + 4 \times 0,08) / 5$	0,296	2	$(2 \times 0,5 + 2 \times 0,5) / 2$	1	2
Виробництво вина	$(1 \times 0,12 + 1 \times 0,12 + 3 \times 0,1 + 1 \times 0,08 + 2 \times 0,08) / 5$	0,156	1	$(1 \times 0,5 + 1 \times 0,5) / 2$	0,5	1

Примітка. Розрахунки автора.

Установлено, що за інтегральним рангом найбільш ефективними, інвестиційно привабливими галузями аграрного сектору АР Крим є виноробство, виноградарство, плодівництво та виробництво зернових культур (коефіцієнти 0,5; 1; 1,75 та 2,25 відповідно). Менш привабливими щодо залучення інвестиційних ресурсів у галузь виявилось м'ясо-молочне виробництво (коефіцієнти становили 2,75).

Успіх ринкової трансформації економіки України залежить від ефективного використання як внутрішніх, так і зовнішніх джерел інвестиційних ресурсів. Серед останніх важлива роль належить зарубіжним інвестиціям.

Для створення привабливих умов інвестування агропромислового комплексу, а отже, і створення можливостей розвитку галузей АПК регіону, насамперед треба розробити систему страхування інвестицій в агропромисловий комплекс, створити за участі дер-

жави потужний страховий фонд і чітко визначити правові гарантії для інвесторів.

На жаль, аграрні товаровиробники не здатні самостійно поліпшити ситуацію в інвестиційній сфері і залишаються вкрай неконкурентоздатними на ринку фінансових та інвестиційних ресурсів.

Економічна ситуація в аграрному секторі як в АР Крим, так і в Україні вимагає швидких ефективних та обґрунтованих заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату. Однак ці заходи не можуть бути реалізовані одночасно. Першочерговою умовою досягнення зазначеної мети є скоріша переорієнтація економіки на шлях розвитку, добробуту та відродження пріоритетності національних державних і регіональних інтересів, результатами яких повинно стати формування ефективно зростаючої аграрної економіки із широкими можливостями прояву підприємницької ініціативи.

Список використаних джерел

1. Гайдуцький А. П. Формування аграрного ринку – шлях до фінансової стабілізації та інвестиційної привабливості сільського господарства [Електронний ресурс] / А. П. Гайдуцький. – Режим доступу : <http://magazine.faa.org.ua/content/view/92/35>.
2. Дадашев Б. А. Економіко-фінансовий механізм розвитку регіонального продовольчого ринку / Б. А. Дадашев, С. Г. Черемісіна, В. В. Обливанцов. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 324 с.
3. Даниленко А. А. Актуальні питання прямих іноземних інвестицій до України з ЄС (у контексті розширення Євросоюзу на Схід) / А. А. Даниленко // Фінанси України. – 2009. – № 1. – С. 127–137.
4. Статистичний щорічник Автономної Республіки Крим за 2011 рік / за ред. В. І. Колеснік ; Головне управління статистики в АР Крим. – Сімферополь, 2012. – 557 с.
5. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року [Електронний ресурс] / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Оцінка результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (відповідно до постанови КМУ від 9 червня 2011 р. № 650, з урахуванням наявних статистичних даних станом на 19.08.2011) за січень – червень 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua>.
8. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>.
9. Тринько Р. І. Основи теоретичної статистики : навч. посібник / Р. І. Тринько, М. Є. Стадник. – К. : Знання, 2011. – 397 с.

Summary. This article analyzes the theoretical basis of the nature and evaluation of investment attractiveness of the components of the agricultural sector of the economy. The further development of methodological aspects of the relationship of competitiveness and investment attractiveness of the region's agricultural industry components. It is estimated the investment attractiveness of regions and priority sector industries Crimea.

Keywords: investment, industrial components, competitiveness, investment attractiveness, agrarian economy.